

УДК 792.8 (477.81)

Аксьонова І.Ю. – *ст. викладач
кафедри хореографії РДГУ*

Збереження хореографічної культури народу у колективах народного танцю

У розмаїтті видів та жанрів сценічного мистецтва чільне місце посідає народно-сценічний танець, який несе у собі дух, естетику та мораль народу, емоційний заряд та натхнення, повагу до минулих звичаїв й обрядів у сьогоденні, культуру виконання.

Колективи народного танцю створені з метою збереження, розвитку та пропаганди танцювальної спадщини народу. Тому означена тема передбачає дослідження хореографічної культури, що зберігається у колективах народного танцю та відтворюється засобами хореографічних постановок.

Так, народний танець на шляху становлення розвивався протягом історії людства, а колектив народного танцю, як певна група мистецької комунікації, набув визнання у повоєнні роки, період активного формування народної мистецької скарбниці, що вносив свою частку у розвиток хореографічної культури регіону, не лише оберігаючи, а й примножуючи його надбання.

Внесок у збереження та розвиток народного танцювального мистецтва зробили постановники-балетмейстери світового рівня П.Вірський, В.Верховинець, А.Гуменюк, Я.Чуперчук, Л.Шихман, В.Глущенко, О.Бондарєв, Ю.Гурєєв. Всесвітньо відомі балетмейстери І.Моїсеєв, Т.Устинова, О.Князева, Н.Надеждіна – вихованці російської класичної школи, плідно вплинули на формування й розвиток народно-сценічного танцю в Україні. Дослідженням народного танцю Рівненського Полісся з середини ХХ століття займалися Ф.Земельська, О.Капустін, Л.Задорська, П.Ревуцький, Л.Стрілецька, В.Годовський, В.Пасічник. Їх творчий здобуток є підґрунтям подальшої наукової діяльності та розвитку народних танців України.

Школа народно-сценічного та класичного танців є базою для роботи у колективах народного виконавства. Адже розроблена система тренування й підготовки тіла до виконання народно-сценічних зразків є провідною у передачі характеру та манери виконання танців різних народностей. Школа українського народно-сценічного варіанту здобула широке визнання у світі і стала однією із досконалих у жанрі народного танцювального мистецтва. Стрімкий розвиток й популяризація народного танцю набула динаміки завдяки професійній основі. Саме тому він був поставлений на академічний ґрунт. Це надало змогу учасникам колективів виконувати танці будь-якої складності, доносити до глядачів дух, характер та образ народу, оволодівати манерою виконання і підняти народний танець на високий щабель, що дозволило сприймати його як витвір мистецтва та уможливило зберегти хореографічну культуру народу у художніх колективах народного танцю. Саме колективи народного танцю, як новий жанр народно-танцювального мистецтва середини ХХ століття, піднесли народний танець на рівень професійного мистецтва. Часто танцювальний колектив певного регіону допомагає усвідомити своєрідність та специфіку хореографічної культури.

Інтерес до народних національних танців – одна з характерних рис представників класичної балетної школи, адже в поетичному мистецтві вітчизняних хореографів простежується нерозривний зв'язок із життям. Поява колективів народного танцю викликана життєвою необхідністю, динамікою змін, що відбувалися у країні. Узагальнений інтерес до розквіту народної творчості, до хореографічної культури, змушував фахівців експериментувати у контексті вимог часу.

Опановуючи новий жанр народно-сценічного мистецтва вони оновлювали, відтворювали зразки нового танцю, очищували танцювальний матеріал від чужорідних нашарувань. Оберігаючи танцювальні скарби народу, охороняли цінності минулого виконуючи завдання – на основі фольклору створювати нові форми танцю, близькі народові і духові часу. Колорит танцювального фольклору, його ритми, форми стали підґрунтям для роботи колективів.

Про творчі методи танцювальних колективів наголошував у своїй діяльності і П.Вірський: „підгледівши танець у народу, ми, проте, прагнули уникнути сліпого копіювання, прагнули розцвітити, збагатити перлину народної творчості своєю художньою фантазією” [2]. Колективи народного танцю активно працюють над втіленням сучасних тем та образів, а також взаємодіють і розвиваються разом з

іншими видами хореографічного мистецтва і мають вплив культур сусідніх народів. Багато пісенних та танцювальних мелодій в українців, білорусів, поляків, росіян, чехів мають як подібну, так і відмінну музично-ритмічну основу.

Так, полька має дводольний розмір і виконується у помірно-швидкому темпі та побутує як в Україні, так і в Росії, Білорусі, Польщі, Чехії. Однак в Україні вона прижилася вже віддавна і стала навіть своєрідною емблемою, „візитною карткою” місцевої фольклорної традиції [6]. Музичний супровід підкреслює манеру та характер виконання того чи іншого *па*, а цікаві оригінальні мелодії й аранжування українських танцювальних композицій підсилюють відтворення та сприйняття національного колориту. Музика – мистецтво, у якому ідеї, почуття і переживання виражаються ритмічно та інтонаційно організованими звуками. Ідеї, почуття та переживання у танці також передаються ритмічно та інтонаційно засобами організованої пластики сценічного руху. Кожен танцювальний твір дотримується ритму і темпу музичного твору, це визначає динаміку розвитку й характер сценічної дії. У передачі національного колориту, характеру і манери народності слід зважати на використання у рухах, комбінаціях і танцях переходами від повільних темпів до швидкого посилення динаміки, розрізнити сильну і слабку частку такту, акцентування, темп (ступінь швидкості) та характер виконання танцювального твору. Адже саме ці тонкощі взулюють у собі потужні компоненти народної спадщини.

У хореографічному творі, крім музичного супроводу, важливу роль відіграє сценічний костюм, основними компонентами якого є натільний одяг, взуття, головний убір. Так, натільне вбрання базується на регіональному стилі, складу тканини, її традиційному крої з відповідним оздобленням.

Від взуття залежать ритмічні звукові акценти, чи будуть рухи тихими та легкими. Наприклад: у Центральних та Східних областях України основним взуттям є чоботи та туфлі, тож взуття на жорсткій підошві при ході відзвучує певний ритм. Це стало приводом для виникнення притупів, дрібушок, зіскоків тощо. Мешканці Західних та Північних районів взували личаки та шкіряні морщені постолі, хода яких супроводжувалась беззвучними рухами.

До оздоби належить намисто та пояс-крайка, що витончує і підкреслює силует виконавця і у рухах акцентують на собі увагу. Тобто, руки виконавців часто знаходять положення на поясі, а дівочі руки притримують намисто однією рукою чи двома, і є окрасою хореографічного руху та невід’ємною ознакою традиції народу.

Головний убір теж має вплив на хореографічний рух. Від нього залежить наскільки танцівник буде скутий чи вільний у своїх нахилах та перегинаннях корпусу й голови. Так, головний убір є не лише захистом від негоди, але й прикрасою. Вбрання або ж сценічний костюм передає інформацію про місце події, соціальну належність оповідуваних, жанр хореографічного твору (жартівливий, драматичний, історичний, побутовий, обрядовий). Тож сценічне сьогодення вимагає яскравих кольорів, не банальних поєднань та цікавих синтезів. Адже від компонентів вбрання, його крою залежить будова руху – наскільки він буде стриманим чи широким, стрибковим чи приземистим, а також характер хореографічного твору та його сприйняття глядачем [1].

Народно-сценічне мистецтво має за основу народний фольклор і намагається донести усіма творчими засобами (музикою, піснею, танцем) до глядача образ і дух народу, використовуючи своєрідність та оригінальність костюму з колористичною гамою та стилем вбрання.

Кінець XX – початок XXI століття хореографічну культуру народу характеризує потужним зверненням до народних джерел, які у своєму розвитку не обмежувалися рамками села, регіону, нації.

„Фольклор і фольклорний танець, – зазначив С.Забредовський, – не можна розглядати догматично, як завжди дану характеристичну форму танцю, манери виконання тощо. Фольклор слід розглядати як живий процес, що постійно оновлюється: кращі традиції розвиваються постійно, набуваючи нових якостей і нових видозмін”. Якщо ж фольклорний твір виноситься на сцену, то він набуває іншої якості і його не можна назвати автентичним, а колективи, які виконують такий твір, – фольклорно-етнографічними. Автор доводить, що „де негативно впливає на розвиток народного танцю”, адже хореограф-практик працює не з першоджерелом, а з фольклорним зразком, внаслідок чого відбувається відрив від народної основи, втрачається етнічність. Уміння розчеплювати першоджерело на дрібні атоми-носії національного характеру призводить до створення авторської роботи, яка сприймається як справді народний танець [4].

Історико-культурні передумови в Україні дали поштовх для появи народно-сценічного танцю, що є базовою основою колективів народного танцю.

Відомий український хореограф та фольклорист В.Верховинець, створивши з молодих ентузіастів гурток для вивчення українського народного танцю, зібрав танцювальний матеріал, що побутує в народі, – „Аркан”, „Роман”, „Гопак села Кривого”, Херсонські танці, веснянки. Він узагальнив та систематизував скарби народного хореографічного мистецтва, зробивши неоціненний внесок у його розвиток.

У роботах балетмейстера та постановника П.Вірського, засновника Академічного ансамблю народного танцю України, було глибоке розуміння та обізнаність українського танцю, відчуття його неповторної природи. Театралізуючи український народний танець у своїх перших хореографічних композиціях так, що вони органічно входили у національні оперні вистави, зокрема „Тараса Бульбу” та „Золотий обруч”, він фактично проводив власну, якісно нову лінію у творенні українського народно-сценічного танцювального мистецтва, таким чином розпочав балетмейстерську реформу. Уже в перших його постановках народний танець живив задум, форму, образну систему, саму естетичну природу національних хореографічних картин. Творчим кредо майстра стали принципи збереження духу, образної неповторності народного танцю, відтворення його іскрометної стихії та ідейно-художнього змісту. Талановитий балетмейстер, неперевершений знавець народного джерела, творчий педагог-хореограф заклав фундамент для збереження, розвитку та примноження наступними поколіннями народного хореографічного мистецтва.

В усіх регіонах України активно діють та удосконалюють хореографічне мистецтво колективи народного танцю. Найбільш відомими є аматорські „Ятрань” на Кіровоградщині, „Юність”, „Галичина” на Львівщині, „Сонечко” на Житомирщині, „Волинянка” на Волині, „Полісянка” на Рівненщині тощо. Колективи з різноманітною хореографічною культурою свого регіону пропагують хореографічну культуру тих країн, де вони гастролювали чи мали змогу спілкуватися та працювати з керівниками й постановниками колективів народного танцю у період обміну досвідом. Саме таким шляхом ансамблі народного танцю поповнюють свій репертуар новими постановками.

Зважаючи на специфіку історії та особливості культури, поступово відходячи від обрядових дій, народні танці у репертуарах колективів народного танцю динамічно наповнювалися новим змістом, відтворюючи своєрідність побуту. У кожного народу склалися автентичні танцювальні традиції, мова пластики, особлива координація рухів, прийоми співвідношення руху з музикою. Так, мешканці поліських територій, займаючись полюванням, тваринництвом, узагальнювали у танці спостереження за тваринним світом. Саме рух образно та виразно передавав характер і поведки звірів, птахів, домашніх тварин.

У народів лісостепової зони землеробство формувало танці на теми сільської праці. В народному танці домінує ритмічний початок, який підкреслюється танцівником, наприклад: притупуванням, оплесками, дзвоном кілець, бубенців. Чимало танців виконується під супровід народних інструментів, які танцівники тримають у руках – барабан, гармошка, сопілка, скрипка. Специфіка деяких танців вимагає використання побутових аксесуарів – хустини, капелюхи, рушники, вінки.

На рівненському Поліссі Заслужений колектив народного танцю „Полісянка”, Зразкові колективи „Дружба”, „Полісяночка”, „Поліський віночок” активно пропагують хореографічну культуру свого регіону. До репертуару колективу „Полісянка” увійшли кращі зразки хореографічної спадщини Рівненського Полісся: хореографічна композиція „Полісся вітає”, „Хустинка” (фрагменти поліських танців та розваг), „Польки Погоринського краю”; сповнений іскристого гумору і щирості танець „Ремінець” (Великодній танець-гра), „Вертівка”; хореографічний жарт „Ой, там на точку...”, молодіжний танець „Козачок”, „Дівчина Уляна”, якому вже понад сто років; танець-гра „Шалантух”, записаний у селі Маренин. В репертуарі колективу є танці народів світу: „Угорський танець”, „Білоруська полька”, „Болгарський танець”, російська кадрили „Павушка” та козачий танець „Плетень”, „Циганський” і „Грузинський” танці. Географія гастролей – Болгарія, Угорщина, Німеччина, Латвія, Литва, Туреччина, Хорватія, Італія, Португалія, Словаччина, Канада, Білорусія, Росія, Чехія та Польща.

Отже, колектив народного танцю є горнилом розвитку та пропаганди хореографічної культури народу. Засобами хореографічного мистецтва він оберігає місцеву автентичну, історію народу з його досягненнями та проблемами, популяризує танцювальну культуру регіону та ознайомлює з хореографічною культурою народів світу.

Джерельні приписи

1. *Білан М.* Український стрій / М.Білан, Г.Стельмашук. – Львів: Фенікс, 2000.

2. **Василенко К.** Лексика українського народно-сценічного танцю / К.Василенко. – К.: Мистецтво, 1996.
3. **Верховинець В.** Теорія українського народного танцю / В.Верховинець – К.: Музична Україна, 1990.
4. **Забредовський С.** Хореографічна культура українського народу / С.Забредовський: Мат. Всеукр. наук.-твор. конф. „Проблеми розвитку художньої культури”. – К., 1994. – С. 25-30.
5. **Зайцев Є.** Основи народно-сценічного танцю: Навч. посібник / Є.Зайцев, Ю.Колесніченко. – Вінниця: Нова книга, 2007.
6. **Ковальчук В.** Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся. Випуск IV // В.Ковальчук. – Рівне: Перспектива, 2003.

Резюме

Аналізуються форми збереження хореографічної культури в колективах народного танцю.

Ключові слова: хореографія, народно-сценічний танець, виховання.

Summary

The forms of maintainance of choreographic culture are analysed in the collectives of folk dance.

Key words: choreography, folk stage dance, education.